

Den danske sangskat – hvad er det?

Kanonisering af dansk folkesang

Line Rishøj

'Den danske sangskat' er blevet et populært buzzword i medierne, folkelige institutioner og forsamlinger, men termen bruges uden tilsyneladende konsensus om dens begrebsmæssige indhold. Nogle anskuer *Højskolesangbogen* som ensbetydende med 'den danske sangskat', andre henviser til *Den Danske Salmebog*, og atter andre peger på sangene fra Thomas Laub og Carl Nielsens storhedstid som den væsentligste kerne. Nogle ser det som en overordnet betegnelse for samtlige danske sange, der nogensinde er blevet skrevet, eller for de middelalderlige folkeviser, og andre som et udtryk for de sange, der aktivt bliver sunget af danskerne. Mens de fleste vil have svært ved at opremse samtlige sange, som de synes hører til i 'den danske sangskat', lader det omvendt til at være nemmere at have en klar holdning til, hvad der ikke hører til. Det kom f.eks. til udtryk med de diskussioner, der opstod i kølvandet på udvælgelsen af sange til 19. udgave af *Højskolesangbogen* (se f.eks. Munk-Petersen 2019; Kjær 2019; Bachiri et al. 2019).

'Den danske sangskat' lader alt i alt til at være en temmelig abstrakt konstruktion, som bliver tolket vidt forskelligt, alt efter hvem man spørger. Men fordi brugen af begrebet er steget eksponentielt, særligt i løbet af de sidste 20 år, som det senere vil påvises, er det af voksende betydning, at vi gør os klart, hvad det egentlig er, vi mener, når vi taler om 'den danske sangskat'.

En måde, vi kan begynde at afmystificere begrebet på, er ved at belyse dets funktion som *kanon* – som en *udvalgt* samling danske folkesange. Hvis man vel at mærke ikke forstår 'den danske sangskat' som

<https://doi.org/>

en samlebetegnelse for absolut *alle* danske sange, som f.eks. Henrik Marstal mener, det *også* er, som det kommer til udtryk i hans diskussion og samtale med Lea Wierød Borčak om 'den danske sangskat' i bogen *Fælles sang – fælles sag?*:

På den ene side betegner det al det revl og krat, som gennem tiden er blevet dynget sammen i de forskellige danske sangtraditioner, og på den anden side betegner det sange, som i kraft af lang tids brug er blevet kanoniseret som sange med høj brugsværdi. (Borčak og Marstal 2022, 189)

Kanonisering er et polariserende begreb i sig selv, men det kan under alle omstændigheder være et brugbart værktøj, hvis man anskuer det som en analytisk konstruktion, der kan hjælpe os med at organisere fortiden (Citron 1993, 232). Det kan bruges til at påpege styrker, svagheder og problemstillinger ved kanondannelser, f.eks. hvad den indeholder, hvem der bestemmer indholdet og dens relevans. Hensigten med denne artikel er at prøve at besvare disse spørgsmål i relation til 'den danske sangskat' for at nå til en større forståelse af begrebets værdi og anvendelse.

For at forstå baggrunden for 'den danske sangskat' vil artiklen starte med en undersøgelse af, hvornår og i hvilken kontekst begrebet opstod. Dernæst vil jeg se på forskellige fortolkninger af begrebet, både direkte gennem faglitterære beskrivelser, men også indirekte gennem musikalbums og nodesamlinger med prædikatet 'den danske sangskat', der herigennem giver deres individuelle bud på, hvad den indeholder. Undervejs vil jeg komme ind på, hvordan kanonisering kan bruges til at forstå processer i og karakteristika ved 'den danske sangskat', italesætte forsøg på autoriserede definitioner og det givtige i at tale om mere end én 'dansk sangskat'. Det vil også belyses, hvordan begrebet er karakteriseret af foreløbighed og subjektivitet, samt hvilke aktører der påvirker kanoniseringsprocessen. Disse aspekter vil forhåbentlig kunne være med til at afdække noget af kompleksiteten i, hvordan 'den danske sangskat' er konstrueret, forvaltet og forstået, og påvise dens mangfoldighed.

Fra fascinationen af folkeviser

For at få indsigt i, hvad 'den danske sangskat' betyder i dag, er det nødvendigt at forstå, hvor begrebet stammer fra, og i hvilken kontekst det er opstået.

Med det digitale analyseværktøj *Smurf*, udviklet af Det Kongelige Bibliotek, kan vi undersøge brugen af begrebet i danske aviser rækende tilbage til 1700-tallet. Ifølge denne database bliver begrebet ”sangskat” brugt i avismedierne første gang i 1843 i artiklen ”Om Kæmpeviserne, til danske Mænd og Kvinder” af Svend Grundtvig og Christian Sigfred Ley. Her opfordrer de to skribenter den danske befolkning til at indsende materiale til, hvad der senere blev til den monumentale visesamling *Danmarks Gamle Folkeviser*. De henviser i artiklen til en *sangskat* fra middelalderen og til sangene, der lever hos det danske folk som en *nationalskat*:

Norden har nemlig en Sangskat fra Middelalderen, hvortil næppe noget andet Folk kan opvise Magen, og hvorom vore sydlige Naboer nedslagne maa tilstaae, at det er Noget, som de saa godt som aldeles fattes... Der lever nemlig endnu hos Folket, og da mest hos de Gamle iblandt det, en stor Deel af den Nationalskat, hvorom her er Talen... (Grundtvig og Ley 1843, 2)

At Grundtvig og Ley griber tilbage til sange fra middelalderen, og at vi finder et kim til begrebet, ’den danske sangskat’ i netop 1840’erne, er ikke noget tilfælde. Jens Henrik Koudal beskriver årtiet som et ”skelsættende årti i Danmarkshistorien”, hvor dansk nationalkultur for alvor skabes i musik, litteratur og malerkunst, og hvor ”[m]an griber tilbage til fortidige kulturelementer og tillægger dem en ny symbolbetydning i et sammenhængende kulturelt hele, der postuleres at være særegent dansk” (Koudal 2005, 16). Som Lydia Goehr beskriver, var en måde at bringe fortidens musik ind i nutiden og gøre den tidløs at frigøre den fra dens oprindelige, lokale og ”extra-musical” betydning (Goehr 2007, 246-247). Uden disse forbindelser blev den funktionsløs og ”[a]ll one had to do next was impose upon the music meanings appropriate for the new aesthetic” (ibid.), ligesom det var tilfældet med de danske folkeviser.

Andre og tidligere danske eksempler på benævnelsen af de gamle middelalderviser som en ”skat” findes f.eks. i Johan Ludvig Heibergs nationale festspil *Elverhøj* (1828), hvor Heiberg lader karakteren kong Christian d. 4. udtale, at de gamle folkeviser er ”en Del af Fædrelandets Skat” (Heiberg 1941, 34). Det indgår også i komponisten A.P. Berggreens nodesamling *Folke-Sange og Melodier. Fædrelandske og Fremmede* (1842-1871), en omfattende samling folkesange fra primært Europa i elleve bind. I fortalen til første bind beskriver han opmærksomheden omkring folkesangene i det 19. århundrede og deres status som skatte for nationerne:

Under den Bevægelse i Videnskabens og Kunstens Regioner, der har fundet Sted i dette Aarhundrede, er ogsaa Opmærksomheden bleven henvendt paa de Skatte, som Nationerne eie i deres Folke-Sange og Melodier. (Berggreen 1842)

Den nyfundne interesse for de danske folkesange blev ifølge Lis Møller først udløst af Heinrich Wilhelm von Gerstenberg og hans introduktion af danske folkeviser til tyske læsere (Møller 2018, 31), men den har i høj grad også været foranlediget af Johann Gottfried Herders senere indsamling af 'Volkslieder' i sidste halvdel af 1700-tallet. 'Folkesange' som begreb blev ifølge Philip V. Bohlman først systematisk brugt af Herder (Bohlman 2017a, 5), der så nationernes folkesange som en måde at forstå "both the distinctive character of individual peoples – and nations – as well as the universal wellspring of culture they have in common" (Bohlman 2017b, 21). Herders indsamling af folkeviser fra Tyskland og andre lande har uden tvivl tjent som forbillede for Berggreen og Grundtvig. Det skal dog bemærkes, at der i Europa i sidste halvdel af 1700-tallet og op gennem 1800-tallet var opstået en hel bølge af interesse for indsamling af folkesange; inspirationen for Herder selv stammede f.eks. fra James Macphersons Ossian-samlinger og Thomas Percys *Reliques of Ancient Poetry* (Wienker-Piepho 2008, 30). Men hos Herder kan man også finde en sidestilling mellem 'folkesang' og 'skat'-termen i forordet til det upublicerede manuskript til *Alte Volkslieder* (1773-1774), hvori han beskriver de gamle tyske viser som en "Vaterlands-schätze" (Herder 1990, 15).

Så for at opsummere har 'den danske sangskat' rødder i oplysningstiden, men er nærmere barn af nationalromantikken, ligesom det indledningsvist blev brugt hovedsageligt som beskrivelse for de middelalderlige folkeviser. Man greb tilbage til disse sange for at finde frem til noget særegent dansk, og netop kanoner har, ifølge Marcia Citron, evnen til at indgyde en følelse af identitet i en kultur: "The canon ... provides a means of instilling a sense of identity in a culture: who the constituents are, where they come from, and where they are going. It can imply ideals of unity, consensus, and order" (Citron 1993, 1). 'Den danske sangskat' blev således et middel til at identificere sig som dansker, en måde at forstå sin historie og ane sin fremtid.

Identitet og kulturarv

Det forudgående har drejet sig om *kimen* til udtrykket 'den danske sangskat'. Her er det også værd at bemærke, at begrebet 'sangskat' ikke er synonymt med 'den danske sangskat'. Det bruges i andre sammenhænge, om andre nationer, om typer af sange eller om kunstneres repertoarer, som Henrik Marstal f.eks. påpeger (Borčak og Marstal 2022, 197). På samme vis beskriver Inge Marstal i bagsideteksten til sangbogen *Alle børn synger* dens sange som "Børnenes Sangskat" (Marstal 2007), mens Svend Hansen, i sin udvælgelse af en række sange fra Løjt sogn, definerer dem som "Løjt sogns sangskat", ligesom han også udtaler "[h]vert land sin nationale sangskat" (Hansen 1993, 9). Rådfører man sig med Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs *Den Danske Ordbog* kommer selskabet som én af få med en reel definition af 'den danske sangskat', som et "repertoire af kendte og elskede sange der tilsammen er en vigtig del af danskernes nationale selvforståelse" (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab). Det er med andre ord en samling sange, som er "kendte", men som også skal være afholdte, og ikke mindst påpeger de, at sangene er en vigtig del af danskernes nationale selvforståelse. Begrebet er dermed stadig tæt forbundet med dansk identitet som ved begyndelsen, og, som Borčak påpeger, forbundet med kulturarv med sange som:

vi alle kan blive enige om har en kulturarvsværdi, hvad enten vi så personligt bryder os om dem eller ej. Betegnelsen har en semantisk værdi forstået på den måde, at de fleste ved, hvad den referer til – nemlig den samling af sange, vi opfatter som bevaringsværdige, og som vi skatter. (Borčak og Marstal 2022, 191)

Det er en rigtig god definition, som Borčak kommer med, men at *de fleste* ved, hvad 'den danske sangskat' refererer til, går imod præmissen for denne artikel – at vi netop ikke rigtig ved det. Som David Lowenthal beskriver, er det i dag svært at definere eller beskrive kulturarv nøjagtigt: "Heritage today all but defies definition. Overuse reduces the term to cant. So routinely is heritage rated a good thing that few ask what it is good for" (Lowenthal 1998, 94). Begrebet bliver brugt uden tilsyneladende enighed om dets betydning og måske snart så meget, at det er ved at blive en svulstig floskel. Omvendt er begrebet måske blevet så populært, fordi det netop mangler specificitet, og man kan lægge, hvad man vil i det. Det lader til at være et koncept, som ingen sætter spørgsmålstejn ved, og alle bakker op om. Anderledes kritisk har flere imidlertid forholdt sig til *Højskolesangbogens* kanoniserende funktion og sat spørgsmål ved dens kuratering, som

det f.eks. kom til udtryk ved udgivelsen af dens 19. udgave (se f.eks. Finsten 2019; Kristensen 2019).

Men for nu at vende tilbage til Borčaks definition, så mener hun, modsat Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs beskrivelse, ikke, at sangene behøver at være ”elskede” og betegner dem nærmere som de sange, ”vi” finder bevaringsværdige uanset smag. Hun uddyber ikke, hvem dette ”vi” er, som rejser spørgsmålet om, hvem der bestemmer, hvad der er bevaringsværdigt, når det kommer til kanoner. Det vender vi tilbage til.

Borčak fremhæver også ’den danske sangskat’ som et slags historisk øjebliksbillede af, hvad ”vi” finder er af blivende værdi netop nu” (Borčak og Marstal 2022, 192). Som et øjebliksbillede bliver det implicit antydnet, at den konstant forandrer sig. Forandring og foreløbighed er netop også, som Robert Alter beskriver, et grundtræk ved kanoner: ”Change... is a mark of the provisionality of canons” (Alter 2004, 5). Ændringerne i en kanons udformning, og hvad ”vi” anser som blivende værdi, ændrer sig i takt med, at vi selv og vores kultur ændrer sig. Eller som Frank Kermode formulerer det, har kanoner evnen til at registrere og optegne ”how our historical self-understandings are formed and modified” (Kermode 2004, 36).

Henrik Marstal bemærker ligeledes, at ’den danske sangskat’ er i konstant forandring, og dens sange er, i mere eller mindre overensstemmelse med *Den Danske Ordbog* og Borčaks udsagn, en del af en national kulturarv. Derudover kommer han også ind på, at den indeholder forskellige genrer – viser, salmer, slagere og rock/pop-numre:

Den danske sangskat kan forstås som et relativt homogent, men som følge af tidens gang dog konstant forandrende kernerepertoire af dansksprogede sange, viser, salmer, slagere og i nyere tid desuden rock/pop-numre der blandt andet tjener til at opretholde og til stadighed nære forestillingen om en national, musikalsk kulturarv. Den danske sangskat har primært været knyttet til et særligt medium, nemlig sangbogen, og dens eksistens relaterer sig til et væld af vidt forskellige sangbøger fra de seneste 150 år, med *Højskolesangbogen* og dens forgængere som det sandsynligvis væsentligste afsæt. (Marstal 2005, 56)

Han mener desuden, at ’den danske sangskat’ har været særligt knyttet til sangbøger som medium med *Højskolesangbogen* som en væsentlig kilde. Det er dog vigtigt at fastslå, ligesom Borčak gør, at man ikke kan sætte lighedstegn mellem *Højskolesangbogen* og ’den danske sangskat’, da ”det er alt for reducerende en opfattelse af begrebet” (Borčak og Marstal 2022, 194). Hvad det reducerende kon-

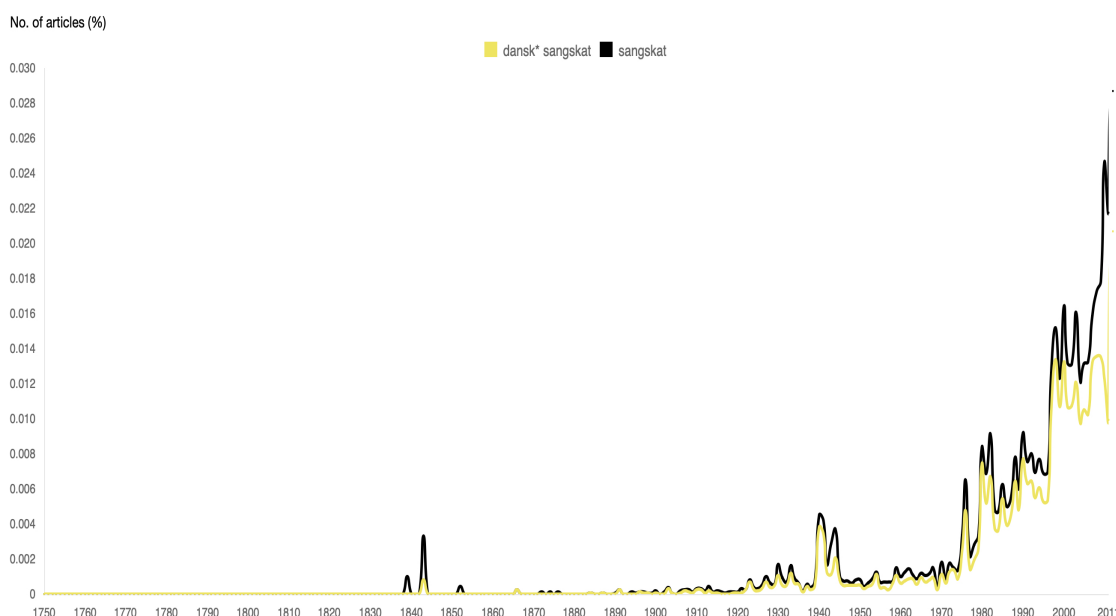
kret består i, kommer hun ikke nærmere ind på, men konsekvensen af en sidestilling mellem de to vil f.eks. udelukke mange folkekære og anvendte folkesange, børnesange, drikkeviser og slagere. De kan dømmes uegnede til en højskolesangbog, men er ikke desto mindre kendte, elskede eller kan vurderes som bevaringsværdige, for at genkalde henholdsvis Borčak og Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs idéer om begrebet. *Højskolesangbogen* indeholder desuden flere udenlandske sange såsom Joni Mitchells "Both Sides Now", borgerrettighedssangen "We Shall Overcome" og David Bowies "Life on Mars", som få nok vil klassificere som del af en folkelig dansk sangkanon.

De forudgående afsnit har omhandlet nogle af de mest uddybende definitioner af 'den danske sangskat'. Det er særligt interessant, at 'den danske sangskat' tilsyneladende ikke behøver at repræsentere sange af høj kvalitet, som indhold i kanoner ellers ofte karakteriseres med: "... canons are exemplary, act as models, instruct, represent high quality, endure, and embody at least some degree of moral and ethical force" (Citron 1993, 15). For 'den danske sangskat' lader det til, at sangenes popularitet har langt større betydning end sangenes kvalitet.

Bud på folkesangens kanon

Ved igen at anvende føromtalt analyseværktøj *Smurf* kan man videre visualisere, hvordan brugen af 'den danske sangskat' har udviklet sig i de danske aviser siden Grundtvig og Leys indledende benævnelser. Som Figur 1 viser, blev begrebet først for alvor brugt i de danske aviser i 1980'erne for at stige væsentligt i omtale særligt efter årtusindskiftet frem til 2011, hvor databasens materiale ender.

Den stigende interesse for folkesange i det 21. århundrede forklarer Annemette Kirkegaard ud fra globaliseringen og den digitale tidsalders muligheder, som har gjort "fremmede" musikkulturer mere normale for danskerne end deres eget folkelige musikkulturelle ophav (Kirkegaard 2005, 94). National musikkultur er således blevet "ny" og eksotisk, hvilket kan være med til at forklare, hvorfor størstedelen af udgivelser med prædikatet 'den danske sangskat' stammer fra det 21. århundrede. I det følgende vil jeg gennemgå seks forskellige udgivelser for at undersøge deres bud på, hvad den danske sangskat indeholder. Det drejer sig om henholdsvis tre musikalbums og tre sangbøger, som enten bruger 'den danske sangskat' i titlen, eller beskriver samlingen med begrebet.

Figur 1. Udviklingen af benævnelser af ordet “sangskat” og “dansk* sangskat” i danske aviser siden det 18. århundrede. Smurf, KB Labs, Det Kgl. Bibliotek (2023).

Fra 1998 til 2004 udgav vokalensemblet Musica Ficta otte albums i en serie kaldet ”Den danske sangskat” med titlerne *Sange af Weyse*, *Sange fra romantikken*, *Carl Nielsen: Sange og motetter*, *Højskolesangen*, *Sange fra det 20. århundrede*, *Danske salmer*, *Folkesange* og *Børnesange*.

Sangskatten fra middelalderen, som Svend Grundtvig betegnede den, er til stede i *Folkesange*, der indeholder, hvad man i dag vil karakterisere som folkeviser eller ballader. *Børnesange* udgør det ottende album, mens salmer også fremhæves som genre i ‘den danske sangskat’ igennem det sjette album, ligesom højskolesang i det fjerde. Samlingen afslører desuden komponisternes og musikkens forrang i ensembles anseelse, idet to albums er helliget Carl Nielsen og C.E.F. Weyse og ingen til en enkelt forfatter. Derudover er Thomas Laub, Oluf Ring og Thorvald Aagaard også rigt repræsenteret sammen med de komponister, som tog deres idealer for fællessangsmelodier til sig i den fællessangsrevolution i første halvdel af 1900-tallet, der senere er blevet døbt ”Fornyelsen af den folkelige sang” (se f.eks. Frandsen 2020).

I modsætning til de andre udgivelser, som vil blive gennemgået i det følgende, indeholder denne samling interessant nok flere sange med udenlandske komponister og forfattere. F.eks. optræder tyske Johann W. Goethes ”Über allen Gipfeln” med melodi af Weyse, Thomas Kingos ”Rind nu op i Jesu navn” med melodi af den italiensk-franske komponist Jean-Baptiste Lully, den svenske komponist Alice Tegnér

melodier til flere børnesange, men særligt de latinske motetter stikker ud. Tilsyneladende behøver sange ifølge denne udgivelse ikke at indeholde dansksproget tekst, i modstrid med Marstals definition, eller at være skabt af en forfatter eller komponist med dansk tilhørsforhold for at være en del af 'den danske sangskat'.

I antologien I *Danmark er jeg født – den danske sangskat* finder man en række indspilninger med forskellige solister, kor, musikere og den tidl. statens sanginspektør Mogens Wöldike som dirigent. Den består af to cd'er, hvoraf den første består af et 25 minutter langt potpourri med forskellige danske sange næsten udelukkende fra før det 20. århundrede, og 12 sange med melodi af Carl Nielsen. Tekstforfatterne tæller bl.a. Jeppe Aakjær, Ingemann, Chr. Winther, J.P. Jacobsen, Ludvig Holstein, Adam Oehlenschläger, Helge Rode og Valdemar Rørdam. Den anden cd indeholder udelukkende Weyses melodier til sange med tekster af Ingemann, Grundtvig, H.C. Andersen, J.L. Heiberg og Adam Oehlenschläger. Ifølge bookletten mener folkene bag antologien, at "Ingemanns morgen- og aftensange, som Weyse satte i musik sent i sit liv, hører til noget af det smukkeste og mest umiddelbare i den danske sangskat" (Borregaard et al. 2003), hvilket er med til at forklare, hvorfor han som komponist fylder halvdelen af samlingen. Både antologien og Musica Fictas serie tegner desuden billedet af den strukturelle skævhed i repræsentationen af kvindelige forfattere og komponister i 'den danske sangskat', som også kommer til udtryk i de andre udgivelser, foruden de fleste danske sangbøger.

Én sangskat over dem alle

DR Pige-koret udgav i 2011 albummet *Den samlede danske sangskat*, som gennem titlen giver udtryk for at have det forjættede og autoriserede svar på, hvad 'den danske sangskat' *samlet* indeholder. Grundtvig, Aakjær, H.C. Andersen og Benny Andersen har skrevet tekster til flere af sangene. Weyse og Ingemann fylder en stor del af repertoire, ligesom Laub, Nielsen, Aagaard og Ring også optræder sammen med arvtagere som Poul Schierbeck, Povl Hamburger og Otto Mortensen. Niels W. Gade og Friedrich Kuhlau er også at finde blandt komponisterne, og man finder også bidrag af filmkomponisten, Sven Gyldmark og af jazz-komponisten Bernhard Christensen. Michael Bojesen og Tage Mortensen tegner sig også for en stor del af melodierne til samlingen, hvor man nok kan argumentere for, at de lukrerer på deres daværende positioner som dirigenter for koret, der giver dem

en uforholdsmæssigt stor plads i, hvad der postulerer at være en officiel, samlet 'dansk sangskat'.

Åse Clausen Bjerg går også meget autoritativt til værks med sin sangbog *Den danske sangskat*, idet hun anskuer at "[s]angbogen består af de fleste af de danske sange, som kan regnes til den danske sangskat" (Bjerg 2005). Hun har medtaget 98 sange, hvor hoveddelen er skrevet og komponeret i løbet af 1800-tallet og første halvdel af 1900-tallet, mens enkelte er af ældre dato. Kun en enkelt melodi lader til at snige ind efter 1950, og den er komponeret af Bjerg selv til H.C. Andersens "Vor gamle fane, vort Dannebrog", men står underligt nok ikke noteret i sangbogen. Kun en enkelt salme sniger sig ind i samlingen, og ellers er den karakteriseret af folkesange med et nationalistisk præg, fædrelandssange og årstidssange samt historiske sange, der relaterer sig til Danmarkshistorien.

Fælles for både DR Pige-koret og Bjerg er deres forsøg på en autoriseret udråbelse af, hvilke værker 'den danske sangskat' præcist indeholder. Både Harold Bloom og Citron fastslår imidlertid, at ingen har autoriteten til at fortælle os, hvad kanon er (Bloom 1995: 36; Citron 1993, 19), hvilket vi også må have in mente, når det kommer til 'den danske sangskat' som kanon. Selvom DR Pige-koret har haft en historisk stor tilknytning til repertoire af kendte og elskede danske folkesange, så har hverken de, *Højskolesangbogen*, Kulturministeriet eller andre instanser nogen større overordnet autoritet til at bestemme indholdet af 'den danske sangskat'. Det er væsentligt mere konstruktivt at anskue 'den danske sangskat' som bestående af en række forskellige, men tæt sammenknyttede kanoner eller sangskatte i stedet for én enkelt i tråd med William Webers anbefaling: "It is usually best to think of a period as possessing a set of interlocking canons, rather than a single one; it is even more important to avoid speaking of *the canon*" (Weber 2001, 347).

Fordele for de officielle autoriteter

Jens Nielsen og Peter Lindhardt Toft udgav i 2010 samlingen *Tillæg til den danske sangskat*, hvor de to komponister på forhånd prøver at skrive deres sange ind i 'den danske sangskat' igennem titlen på samlingen, i modstrid med den normalt gældende praksis for, hvordan værker kan blive en del af en kanon, som kræver et vist tidsspænd:

The canonical status of any artwork is dependent on a process of survival that needs a recognizable time span for that process to

accumulate, and there is something almost mysterious and mythical about this 'test' as canonical works somehow ascend into a transcendental status beyond time. (Gloag 2015, 235)

De udviser dog et forbehold i forordet: "[k]un de, der synger, vil kunne filtrere den rette substans ud af råvarerne" (Nielsen og Toft 2010, 5). Med andre ord er det ifølge dem kun de syngende, som kan bestemme, hvad der bliver en del af 'den danske sangskat', og de skriver videre, at de er bevidste om "denne proces" og anser deres samling som en samling "råvarer til det syngende folk" (ibid.).

På den ene side formulerer de et ret demokratisk standpunkt ift. kanoniseringsprocessen igennem deres påstand om, at det er op til "folket" at bestemme, hvad 'den danske sangskat' er, gennem hvad de vælger at synge. Men på den anden side harmonerer det ikke med, at de fra deres magtposition som kunstnere og sangbogsredaktører alligevel prøver at skrive sig ind i 'den danske sangskat'. Ifølge Carey Perloff spiller kunstnere en stor rolle for og har selv indflydelse på kanondannelser igennem deres reaktion på eller indflydelse fra de kanoniserede værker (Perloff 2004, 76). I tilfældet med Nielsen og Tofts *Tillæg til Den danske sangskat* er her tale om, at de som kunstnere/komponister prøver at skrive sig ind i dens kanon, ved at fremmane de kanoniske sanges tilstedeværelse i deres reaktion på dem. *Den samlede danske sangskat* og *Den danske sangskat* er også eksempler på, at kunstnere, dvs. Bojesen, Mortensen og Bjerg, forsøger at skrive deres egne kompositioner ind i sangskatten. Ligeledes indeholder flere udgaver af *Højskolesangbogen* også sange af de redaktører, som har tilrettelagt dem – f.eks. Dy Plambeck, Jakob Bonderup, Hans Dammejer, Heinrich Nutzhorn, Michael Bojesen (igen) m.fl. Her kan man tale om, at sanges plads i sangbøger kan være præget af tilfældigheden af, hvilke redaktører der vælges til opgaven, og kan profitere af denne position med eller uden merit. Men det er, som Toft og Nielsen også påpeger, ikke ensbetydende med, at sangene rent faktisk bliver en del af 'den danske sangskat'.

Den gamle og den nye

I 2005 kom et bud på en ny dansk sangskat af Inge Marstal, Henrik Marstal og Jens Cornelius, som udgav samlingen *Den nye sangskat*, der ifølge bagsideteksten "indeholder både nyere og klassiske fællesange inden for rock, pop, folk, dansktop, højskoletradition med mere – alt i alt 175 sange, der tegner den nye danske sangskat" (Marstal et al. 2006). Her er sange fra kvindebevægelsen, Lars Lilholt, Dodo and

the Dodos, Anne Linnet, Kim Larsen, Sebastian, John Mogensen og fra Melodi Grand Prix'er for både børn og voksne. Redaktørerne beskriver i forordet til samlingen, at her er tale om sange fra 1965 og frem, som udgør en "ny" sangskat, fordi der herfra kommer et opgør med den tidligere "slageragtige sangtradition", og hvor en "ny generation af danske sangere og sangskrivere begyndte at markere sig" (Marstal et al. 2006, 6).

Der lader til at være en art enighed mellem disse redaktører og Åse Clausen Bjerg, hvis samling også skærer i midten af det 20. århundrede, om at danske folkesange før da udgør en "gammel" dansk sangskat. Og overordnet tegner de andre udgivers repertoier også billedet af en stor overvægt af sange fra før dette skæringspunkt.

Men hvad er på spil i modviljen mod at inddrage nyere danske sange fra nye genrer i 'den danske sangskat', som udgivelsen *Den nye sangskat* var en reaktion på? Kan det mon være, fordi dens kernerepertoire har dannet en model for, hvordan dens sange skal lyde med forbillede i bl.a. Weyse og Ingemanns sange eller fornyelsesgenerationens melodi- og tekstideal? I lighed med hvordan Lydia Goehr i *The Imaginary Museum of Musical Works* argumenterer for, at Beethoven og hans musik har dannet en model for fremtidens musikalske værker (Goehr 2007, xxv), har denne gruppe kunstnere muligvis dannet et ideal for, hvordan mange synes sangene i 'den danske sangskat' skal være.

Hvad er inde, hvad er ude, hvem bestemmer?

Idealet for folkesange har ændret sig gennem tiden, herunder hvilke genrer man har foretrukket: de middelalderlige folkeviser; salmerne, som længe var den genre, der blev skrevet og komponeret mest af; klubviser og skillingsviser; romantikkens melodier og nationalitetsfremmende tekster; fornyelsesprojektets melodier og fokus på bondelivet og årstiderne; og i dag de mere pop/rockede solistisk prægede melodier og snørklede tekstuniverser. Som Alastair Fowler beskriver, har hver tidsalder et lille repertoire af genrer, som den er modtagelig over for:

the complete range of genres is never equally, let alone fully, available in any one period. Each age has a fairly small repertoire of genres that its readers and critics can respond to with enthusiasm, and the repertoire easily available to its writers is smaller still: the temporary canon is fixed for all but the greatest or strongest or most arcane writers. Each age makes new deletions from the repertoire. (Fowler 1982, 226)

I 'den danske sangskat', som er provisorisk af natur, finder man enkelte komponister og forfattere, der, som Fowler beskriver det, udgør de største og stærkeste, og som har blivende status i repertoiret, hvilket man f.eks. kan spore gennem mange sangbøger gennem tiden frem til i dag (jf. Marstal 2005, 56). I de seks omtalte udgivelser er det tydeligt, at det er tilfældet for f.eks. B.S. Ingemann, C.E.F. Weyse, N.F.S. Grundtvig, Jeppe Aakjær, H.C. Andersen, Thomas Laub, Carl Nielsen, Thorvald Aagaard og Oluf Ring.

Men hvordan og af hvem bliver det bestemt, hvad der er kanon, når det kommer til 'den danske sangskat'? Er kanondannelse helt tilfældig som "a chess game in which from time to time the pieces get scrambled by some blind force of circumstance" (Alter 2004: 4)? Kermode mener ikke, der nødvendigvis skal mere til, end at én eller anden synes godt om et værk, i vores tilfælde en sang, hvorfra den får voksende succes: "somebody at some point must have thought these were good things, and so began the history of their success. This person need not be a professional scholar, and very often isn't" (Kermode 2004, 34). Helt så simpelt og arbitrært er det næppe. Citron peger rettere på, at det er en lang historisk proces med mange variabler, der hverken er kontrolleret af et enkelt individ eller organisation (Citron 1993, 19).

Men hvis 'den danske sangskats' primære medium er sangbøger, som Henrik Marstal også påpeger, så må sangbogsredaktører dog have en væsentlig indflydelse, som de oftest enerådende beslutningstagere af repertoirevalget til sangbøgerne. Som tidligere nævnt påpeger Nielsen og Toft imidlertid (omend modstridende) hele befolkningens evne til at bestemme kanonen, fordi det afhænger af, hvad der bliver sunget (Nielsen og Toft 2010, 5), hvilket man dog også må gå ud fra, at sangbogsredaktører har en vis føling med og tager hensyn til i deres kuratering.

Kanondannelse er en kompleks proces, der inkluderer både "performing organizations and personnel, critics, the publishing and recording industries, the academy, the musicological community, the public, and foundations and government agencies" (Citron 1993, 193). Der er mange bud på, hvor man skal lede, når det kommer til magten over kanoner, og den endelige pointe, vi kan uddrage fra det, er nok – over det hele. "Folket" alene bestemmer ikke en kanon, de er ofte bundet af sangbøgers indhold, eller hvilke 'sangmotivatorer' de kommer i kontakt med, der kuraterer fællessange for dem. Her har f.eks. programtilrettelæggere for DR's fællessangsprogrammer og værter for fællessangsbegivenheder såsom højskolelærere og

præster en vis magt. De er dog oftest bundet af, hvilken sangbog der er til stede ved arrangementet. Sangbøgernes redaktører er derfor vigtige gatekeepere af sangskattens indhold, men de bestemmer dog ikke alene indholdet af en sangbog, da de må tage hensyn til, hvilke sange der er folkekære, for at sangbogen skal kunne finde anvendelse. Kunstnerne bag sangene er afhængige af, at nogen, enten ”folket”, sangmotivatorerne eller sangbogsredaktørerne, synes, deres sange er gode, for at de kan komme i betragtning til at blive indlemmet i ’den danske sangskat’. Sådan er der mange faktorer og mange aktører, der indgår i kredsløbet for kanonisering i ’den danske sangskat’.

Det forudgående har udelukkende beskæftiget sig med mere eller mindre officielle og selv-autoriserede påstande om, hvad der udgør ’den danske sangskat’. I den forbindelse er det værd at bemærke, at det langt fra siger noget om, hvad vi som enkeltpersoner forstår ved begrebet, ligesom Roberts og Cohen påpeger i relation til kulturarv:

Despite the authorising claims of the music heritage industry (whether official or [sic] self authorised) just how meaningful authorised popular music heritage discourses are in terms of how individuals [sic] celebrate and curate their own musical memories, or exactly how they might inform or relate to personal ideas of heritage, memory and identity is by no means self-evident. (Roberts og Cohen 2014, 258)

Med andre ord er det ikke til at afgøre, hvor betydningsfulde officielle påstande om ’den danske sangskat’ er, ift. hvordan vi hver især vælger vores egen ’danske sangskat’. For at referere tilbage til Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs definition, så må sangskatten givetvis variere, da det er forskelligt, hvad vi hver især kender – og elsker. Det er også sigende i sig selv, at Borčak og Marstal, to førende danske fællessangsforskere, må ty til et diskussions- og samtaleformat, hvor de hver især kun står inde for sit eget udsagn om, hvad ’den danske sangskat’ er. Det signalerer i bund og grund uenighed, men understreger også den subjektivitet, der er forbundet med begrebet.

Et fortsat kuriosum

Måske har denne udredning bidraget mere til flere spørgsmål end til en større forståelse af ’den danske sangskat’ som begreb – forhåbentligt lidt af begge dele. Det er i hvert fald tydeligt efter denne tur gen-

nem sangskattens irgange, at begrebet kan forstås på mange måder, er præget af en vis subjektivitet og ikke umiddelbart lader sig indfange. Indholdet er svært at bestemme, men en række komponister og forfattere, hvis stærke bidrag hidtil har overlevet skiftende tiders idealer og forståelser af 'den danske sangskat', lader til at udgøre en vis kerne. Sangskatten bliver til på baggrund af en vekselvirkning mellem folket/de syngende, sangbogsredaktører, sangværter, kunstnere m.fl., men fungerer stadig som en meget udefinerbar enhed, der også indeholder habilitetsproblemer, når officielle instanser i musikbranchen forsøger at snige egne værker ind i kanonen.

Ud fra denne artikel mener jeg dog, at man kan udlede og tale om, at 'den danske sangskat' har tre overordnede brugsfunktioner. Den fungerer: 1. som en samlebetegnelse for alle danske sange, der nogensinde er blevet skrevet; 2. som udtryk for et forestillet museum med et repertoire af sange, som der hersker en vis kollektiv enighed om er bevaringsværdige; 3. som udtryk for vores individuelle opfattelse af, hvad den er, og hvilke sange den indeholder – hvad enten vi vælger ud fra egne præferencer, eller hvad vi mener er bevaringsværdigt. 'Den danske sangskat' er ikke en fastlåst entitet, men snarere et koncept, der kan variere afhængigt af perspektiv og formål. Den afviger fra typiske kanondannelser ved at være mere præget af sange, der oplever høj popularitet fremfor af høj kvalitet. Og sidst er det mest givtigt at anskue 'den danske sangskat' som bestående af forskellige kanoner eller subkanoner, fremfor én, der postulerer at være den samlede og autoriserede.

Foreliggende artikel beskæftiger sig, som tidligere nævnt, kun med officielle påstande om 'den danske sangskat', og kunne med fordel have uddybet den tredje brugsfunktion ved at inddrage personlige interviews om individuelle lægmænds opfattelse af begrebet. Stigende globalisering og større kulturel diversitet i Danmark rejser også spørgsmålet om, hvornår en sang kan blive en del af 'den danske sangskat': Skal sangen være på dansk? Skal kunstnerne være danske? Og hvad med oversatte sange?

'Den danske sangskat' er en kompleks størrelse med flere problemstillinger, som kalder på udforskning og videre diskussion og lader til at opleve en særlig interesse i denne opgangstid for fælles-sangen i Danmark.

Referencer

- Alter, Robert. 2004. "Introduction." I *Pleasure and Change: The Aesthetics of Canon*, redigeret af Robert Alter, 3-12. New York: Oxford University Press.
- Bachiri, Isam, Nana Jacobi, Anders Greis og Özcan Ajrulovski. 2019. "Danske muslimer fortjener en plads i sangskatten." *Politiken*, 7. august.
- Berggreen, A.P. 1842. "A.P. Berggreen: Forord til Folkesange og melodier, 1842." *danmarkshistorien.dk*. <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/forord-til-folkesange-og-melodier-af-ap-berggreen-1842>.
- Bjerg, Åse Clausen. 2005. *Den danske sangskat*. Bella Musik & Drama.
- Bloom, Harold. 1995. *The Western Canon: The Books and School of the Ages*. New York: Riverhead Books.
- Bohlman, Philip V. 2017a. "Prologue: Again, Herder." I *Song Loves the Masses*, 1-17. Oakland, CA: University of California Press.
- Bohlman, Philip V. 2017b. "Folk Song at the Beginnings of National History: Essay on Alte Volkslieder (1774)." I *Song Loves the Masses*, 21-25. Oakland, CA: University of California Press.
- Borčák, Lea Wierød og Henrik Marstal. 2022. *Fællessang – fælles sag? En bog om sang som kollektiv handling*. København: Forlaget Højskolerne.
- Borregaard, Paw, Lise Lundgrenn og Ole Jochimsen. 2003. I *Danmark er jeg født – den danske sangskat*, redigeret af Ole Jochimsen. Universal Music Denmark.
- Citron, Marcia. 1993. *Gender and The Musical Canon*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DR Pige-koret. 2011. *Den samlede danske sangskat*. DR. Sony Music Entertainment Denmark.
- Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. "Den danske sangskat." I *Den Danske Ordbog – Moderne Dansk Sprog*. u.å. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=danske_sangskat&tab=for.
- Finsten, Kurt. 2019. "Drop Højskolesangbogen." *Information*, 24. september. <https://www.information.dk/debat/2019/09/drop-hoejskolesangbogen>.
- Fowler, Alastair. 1982. *Kinds of Literature: An Introduction to the Theory of Genres and Modes*. Oxford: Clarendon Press.
- Frandsen, Johannes Nørregaard. 2020. "Fornyelsen af den folkelige sang." I Dansk Litteraturs Historie. *Lex.dk*. https://dansk_litteraturshistorie.lex.dk/Fornyelsen_af_den_folkelige_sang.
- Gloag, Kenneth. 2015. "'A Thing of the Past': Canon formation and the Postmodern Condition." I *Critical Music Historiography: Probing Canons, Ideologies and Institutions*, redigeret af Vesa Kurkela og Markus Mantere, 227-237. Farnham: Ashgate.
- Goehr, Lydia. 2007. *The Imaginary Museum of Musical Works: An Essay in the Philosophy of Music*. New York: Oxford University Press.
- Grundtvig, Svend og Chr. S. Ley. 1843. "Om Kæmpeviserne, til danske Mænd og Kvinder." *Berlingske Politiske og Avertissementstidende*, 9. december. <http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:9a4d298f-4ac9-40e8-87f7-235051094c9f>.

- Hansen, Svend. 1993. "Løjt sogns sangskat." I *Det gamle Løjt XVI*, 9-22. Løjt Sogns Lokalhistoriske Forening.
- Heiberg, Johan Ludvig. 1941. *Elverhøj: Skuespil i fem akter*. København: Nyt Nordisk Forlag – Arnold Busck.
- Herder, Johann Gottfried. 1990. "Alte Volkslieder, 1774 (Vorreden)." I *Werke*, bd. 3: *Volkslieder, Übertragungen, Dichtungen*, redigeret af Ulrich Gaier, 11-68. Frankfurt am Main: Deutscher Klassiker Verlag.
- Kermode, Frank. 2004. *Pleasure and Change: The Aesthetics of Canon*, redigeret af Robert Alter. New York: Oxford University Press.
- Kirkegaard, Annemette. 2005. "'Det driver af danskhed': Er der en dansk tone i populærmusikken?" I *Musik og danskhed: Fem faglige bidrag til debatten om nationalitet*, redigeret af Jens Henrik Koudal, 75-99. C.A. Reitzels Forlag.
- Kjær, Frede. 2019. "Sangene i Højskolesangbogen er en sangskat, som er og skal forblive danskheden selv." *Jyllandsposten*, 14. august. <https://jyllands-posten.dk/debat/breve/ECE11547774/sangene-i-hoejskolesangbogen-er-en-sangskat-som-er-og-skal-forblive-danskheden-selv>.
- Koudal, Jens Henrik. 2005. "'Folkemelodiernes særegne tonefald': Om skabelsen af en dansk nationalmusik." I *Musik og danskhed: Fem faglige bidrag til debatten om nationalitet*, redigeret af Jens Henrik Koudal, 11-38. C.A. Reitzels Forlag.
- Kristensen, Kasper Brinck. 2019. "Højskolesangbogen indskrænker forståelsen af, hvad fællessang er." *Information*, 4. oktober. <https://www.information.dk/debat/2019/10/hoejskolesangbogen-indskraenker-forstaaelsen-faellessang>.
- Lowenthal, David. 1998. *The Heritage Crusade and the Spoils of History*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511523809.
- Marstal, Henrik. 2005. "Sange fra glemmebogen – eller huskekager fra fortiden? Forvaltninger af traditionelle sangrepertoier i dansk rock omkring årtusindeskiftet." Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet.
- Marstal, Inge. 2007. *Alle børn synger*, udvalg ved Inge Marstal. København: Forlaget Sesam.
- Marstal, Inge, Henrik Marstal og Jens Cornelius. 2006. *Den nye sangskat – 175 danske sange efter 1965*, redigeret af Inge Marstal, Henrik Marstal og Jens Cornelius. København: Aschehoug.
- Munk-Petersen, Trine. 2019. "Oprør over ramadan-sang i Højskolesangbogen: 'Totalt til grin!'" *Berlingske*, 1. august.
- Musica Ficta. 1998. *Sange af Weyse*, "Den danske sangskat, vol. 1." Naxos.
- Musica Ficta. 1999. *Sange fra romantikken*, "Den danske sangskat, vol. 2." Naxos.
- Musica Ficta. 2000. *Carl Nielsen: Sange og motetter*, "Den danske sangskat, vol. 3." Naxos.
- Musica Ficta. 2000. *Højskolesangen*, "Den danske sangskat, vol. 4." Naxos.
- Musica Ficta. 2001. *Sange fra det 20. århundrede*, "Den danske sangskat, vol. 5." Naxos.
- Musica Ficta. 2001. *Danske salmer*, "Den danske sangskat, vol. 6." Naxos.

- Musica Ficta. 2004. *Folkesange*, "Den danske sangskat, vol. 7." Naxos.
- Musica Ficta. 2004. *Børnesange*, "Den danske sangskat, vol. 8." Naxos.
- Møller, Lis. 2018. "Traveling Ballads: The Dissemination of Danish Medieval Ballads in Germany and Britain, 1760s to 1830s." I *Danish Literature as World Literature*, redigeret af Dan Ringgaard og Mads Rosendahl Thomsen, 31-51. London: Bloomsbury Academic.
- Nielsen, Jens og Peter Lindhardt Toft. 2010. *Tillæg til den danske sangskat: Sangbog med 30 nye folkelige fællessange*. Dansk Sang.
- Perloff, Carey. 2004. "The Artist and the Canon." I *Pleasure and Change: The Aesthetics of Canon*, redigeret af Robert Alter, 76-81. New York: Oxford University Press.
- Roberts, Les og Sara Cohen. 2014. "Unauthorising Popular Music Heritage: Outline of a Critical Framework." I *International Journal of Heritage Studies* 20 (3): 241-261. <https://doi.org/10.1080/13527258.2012.750619>.
- Smurf. 2023. "Sangskat" og "Dansk sangskat." *KB Labs*, Det Kgl. Bibliotek. http://labs.statsbiblioteket.dk/smurf/?q=danske_sangskat.sangskat.
- Weber, William. 2001. "The History of Musical Canon." I *Rethinking Music*, redigeret af Nicholas Cook og Mark Everist, 336-355. Oxford: Oxford University Press.
- Wienker-Piepho, Sabine. 2008. "Herder and the Development of His Volkslied Concept during His Time in Riga." I *Singing the Nations: Herder's Legacy*, redigeret af Dace Bula og Sigrid Rieuwerts, 30-39. Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier.

Abstract

The Danish Song Treasure – What’s That? The Canonization of Danish Folk Songs

This article explores a particular Danish collection of folksongs called *den danske sangskat*, which roughly translates into the “Danish treasure of songs”. By delving into the intricate nature of the term, I examine diverging interpretations through musical works that apply the term to their repertoire of songs as well as perspectives of leading researchers. The concept of canon is used to clarify processes and characteristics, and to highlight the network of players involved and its provisional nature. However, it distinctly differs from typical canons as popularity rather than quality shapes the repertoire. Ultimately, the article provides insights into the challenges of establishing a concrete definition of “den danske sangskat”, its evolution and the multitude of factors shaping its identity.

Keywords: canon, communal singing, Danish history of songs, folk song, heritage